

העין הטובה

חלק שני - הנהגת העין הטובה בדורות אלו

שהיה מעלתם על הכל, יצא החטא אל הפעל, לא קודם ולא אחר נתינת התורה.

ובירושלמי דשקלים, רבי שמואל בר נחמני אמר, הלוחות ארכן ששה טפחים, ורחבן ששה טפחים, והיה משה תופס בטפחיים, והקב"ה בטפחיים, וטפחיים ריוח באמצע. וכיון שעשו ישראל אותו מעשה, בקש הקדוש ברוך הוא לחטפו, גברו ידיו של משה וחטפו. הוא שהקב"ה משבחו (דברים לד, יב) "לכל היד החזקה", יהא שלמא לידה דגברא על ימינא, עד כאן. ובדבר זה באו לבאר לך, כי אותה שעה היו מוכן לחטא, כאשר ניתנה להם התורה דוקא. ולפי הסברה היה ראוי בהפך זה, כי בשעה שניתנה התורה היה ראוי שיהיו יותר צדיקים, ובאותה שעה באו לידי חטא הגדול. וכל זה מפני כי השטן הוא היצר הרע, היה מגרה בישראל בשביל אותה מעלה שקנו ישראל באותה שעה שאין למעלה מזה. ולכך אמר כי הלוחות היו טפחיים ביד של הקדוש ברוך הוא, וטפחיים בידיו של משה, וטפחיים ריוח באמצע, ודבר זה הוא החבור הגמור והדיבוק הגמור שיש לישראל עם הקדוש ברוך הוא, כי על ידי התורה יש לישראל דביקות אל הקדוש ברוך הוא. ואילו עדיין לא ניתנו הלוחות, הרי אין כאן החבור, כיון שלא ניתנו עדיין הלוחות, ואין לישראל עדיין החבור. ואם כבר ניתנו הלוחות, הרי כבר ניתנו הלוחות, ואין כאן דביקות של השם יתברך, כי עיקר הדביקות כאשר נותן להם, בזה מתחבר להם. אבל כאשר היו טפחיים ביד הקדוש ברוך הוא, וטפחיים ביד משה שמקבל התורה לישראל, וטפחיים חלק, זהו החבור הגמור. כי אלו שני טפחיים חלק אשר ביניהם - משותף בו הנותן והמקבל יחד, דכך קיימא לן (בבא מציעא ז א) שנים אוחזים בטלית, זה נוטל עד שידו מגעת, וזה נוטל עד שידו מגעת, והשאר חולקין אותו ביניהם, כאילו הם שותפים, וזהו החבור והשתוף הגמור. ואי אפשר שיהיה מעלה יותר עליונה כמו זאת, כי על ידי התורה שהיה השם יתברך נותן לישראל, וישראל הם המקבלים, לכך התורה היא אמצעי לעשות חבור ודביקות גמור. ואילו היה חלק ביד הקדוש ברוך הוא, וחלק בידו של משה, היה הדבר הזה כאילו היה כאן חלוק, כי יש מן התורה שהוא שייך אל השם יתברך, ויש שהוא שייך אל המקבל. וכאשר יש כאן טפחיים חלק ביניהם, דבר זה הוא חבור אל השם יתברך ואל ישראל, זה הוא חבור גמור, והיא המעלה היותר עליונה, ואז היה גובר בהם השטן לבטל מהם המעלה הזאת.

ואמר כי גברה ידו של משה, וזה מפני כי משה הוא המקבל, והתורה היא השלמתו, לכך כח של משה שהוא המקבל יותר גובר, כאשר התורה היא השלמתו. לכך ידיו של משה גברו על ידו של הקדוש ברוך הוא, מה שהתורה היא שייך אל השם יתברך, אשר הוא יתברך משפיע התורה, ויותר גובר הכח הזה שהתורה שהוא שייך אל משה שהוא השלמתו, ממה שהיא אל השם יתברך אשר משפיע התורה. והנה התבאר סבת החטא של ישראל, אשר סבתו הוא היצר אשר מגרה בישראל לטעם אשר אמרנו. ועוד יש לדעת ולהבין, כי הדבר שהוא שלם הוא מסולק מן חסרונו. אבל הדבר שאינו בשלימות, הנה יש בו חסרון מצד מה. וזה מפני שאין לו אותה מעלה בשלימות הגמור, ונחשב חסר, ואחר חסרון ימשך ההעדר והחסרון לגמרי. ולפיכך אותם שיש להם המעלה העליונה כמו ישראל וכמו תלמידי חכמים, אי אפשר שיהיה להם אותה מעלה בשלימות הגמור. ודבר שאינו בשלימות, דבר זה נחשב חסרון, ואחר זה נמשך חסרון לגמרי, הוא היצר המביא אותו אל הרע, אחר שאין המעלה שלו הוא בשלימות. ולפיכך כל הנבראים יש בהם השלימות, ולא שיהיה בהם השלימות שלימה, כי דבר זה אינו, רק הדבר שהוא שייך לכל בני אדם - דבר זה יש להם בשלימות, ולכך אין מגרה בהם היצר הרע כל כך. אבל ישראל יש בהם המעלה העליונה, שהם בני אלקים יותר מכל האומות,

5

א. מהיכן באות הנפילות

ב. היחס ההלכתי למושעי ישראל בדורות האחרונים

ג. הדרכה חינוכית של הרב לאב שבניו עזבו את דרך התורה

ד. על במותינו חללים

ה. עין טובה במלחמת האמונות והדעות

10

א. מהיכן באות הנפילות

ספר נצח ישראל פרק ב

סבת הגלות הוא מבואר בעצמו בכתוב שהוא החטא שגרם כל זה. אך סבת הסבה נעלם ממנו. כי יש לשאול שאלה גדולה מאד, שכשאנו חוקרין ומעיינים בחפוש הנבראים כלם, תמצא סדר אחד, לא יצאו מסדרם, ולא ישנו את חוקם, שהדומה מוליד את הדומה. כי לא יצא חמור מסוס, וסוס מחמור, ואדם מבהמה, ובהמה מאדם. וכל הצמחים כלם - מזרע חטים לא יצא שעורה, משורש צפע יצא נחש. ואם כן לפי זה היה ראוי גם כן משורש צדק ונטע נאמן, יהיו תולדותיהן, בני אברהם יצחק ויעקב, כיוצא בהם, ומדבר טוב לא יצא רע. ולכל הפחות אין ראוי שיהיה בהם נמצא ההפך, כי ישראל מסוגלים היו לחטא מה שלא תמצא בכל האומות. ולא היה אצל אברהם יצחק ויעקב כמו שהוא אצל שאר בני אדם, שפעמים יוליד צדיק, ופעמים יוליד רשע. אבל בני אברהם יצחק ויעקב היו תולדות הרעים שבהם יותר מן הטובים בהרבה זמנים. ומאחר שאברהם יצחק ויעקב היו יסודי האומה הזאת, איך נמצא דבר זה להם מה שאינו נמצא אל הבעלי חיים הבלתי מדברים...

אבל התשובה לשאלה הקשה הזאת, מזקנים וחכמים אתבונן, אשר השיבו על שאלה זאת בפרק החליל (סוכה נב), "ואת הצפוני ארחיק מעליכם" (ויאל ב, כ) זה יצר הרע שעומד צפון בתוך לבו של אדם. "והדחתיו ארץ ציה" (שם) למקום שאין בני אדם מצויין שם להתגרות בהם. "פניו אל הים הקדמוני" (שם) שנתן עיניו במקדש הראשון והחריב והרג תלמידי חכמים שם. "ועלה באשו ותעלה צחנתו" (שם) שמניח אומות עולם ומתגרה בישראל. "כי הגדיל לעשות" (שם), אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם, עד כאן.

35

ויש לשאול, מפני מה דוקא מגרה באותו שיש לו מעלה. ופירוש דבר זה, כי מי שיש לו מעלה גדולה יותר ממה שהוא לשאר אדם, נחשב דבר זה כאילו הוא יוצא מן הסדר והשעור, ובשביל זה דבק בהם כח אשר הוא מבטל מעלתם, אשר הוא חוץ מן שעור המוגבל. ולכך ישראל, אשר ירשו מעלה העליונה היוצא חוץ לשעור, דבק בהם כח הרע, הוא היצר, אשר הוא מוכן לבטל אותה מעלה עליונה, לפי שיוצא מעלתם משאר אדם. וכן תלמידי חכמים, שיש להם עוד יותר מעלה, דבק בהם כח אשר הוא מוכן לבטל המעלה אשר אינה לשאר בני אדם. ודבר זה תמצא מבואר, כי השטן, הוא היצר הרע (ב"ב טז א), היה מגרה בישראל כאשר קנו ישראל המעלה העליונה, והוא כאשר הוציא השם יתברך את ישראל ממצרים ונתן להם התורה, ובזה קנו ישראל המעלה על הכל, עד שהכתוב אמר עליהם (ר' תהלים פב, ו) "אמרת בני אלקים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון", וזה נאמר בשעה שקבלו ישראל התורה, שהיו ישראל במעלה היותר עליונה, והיא יוצא מן גדר שאר אדם, והיה דבק בהם הכח המוכן לבטל דבר שהוא יוצא מן הגדר. ולכך באותה שעה שקבלו התורה,

50

אשר פועל בהם יצר הרע נמשכו אל הרע, ואילו האומות, טרם יקרא היצר הרע - והם יענו. וזה מבואר :

50

קהלת רבה (וילנא) פרשה ד

א [יג] טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל, טוב ילד מסכן וחכם זה יצר טוב, ולמה נקרא שמו ילד כי אין מזדווג לאדם אלא מבן י"ג שנה ולמעלה ולמה נקרא שמו מסכן שאין הכל שומעין לו ולמה נקרא שמו חכם שהוא מלמד את הבריות לדרך ישרה, ממלך זקן וכסיל זה יצר הרע, ולמה קורא אותו מלך שהכל שומעין לו ולמה קורא אותו זקן שהוא מזדווג לו מילדותו ועד זקנתו, ולמה קורא אותו כסיל שהוא מלמד לאדם לדרך רעה וכו'.

55

60

ב. היחס ההלכתי לפושעי ישראל בדורות האחרונים

שו"ת בניין ציון החדשות¹, סי' כ"ג:

"אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם, אחר שבעוונותינו הרבים פשתה הבהרת לרוב, עד שברובם חילול שבת נעשה כהיתר, אם לא יש להם דין אומר מותר, שרק קרוב למזיד הוא. ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואח"כ מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן; והרי מחלל שבת נחשב המומר בלבד מפני [=רק מפני] שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא, וזה מודה ע"י תפילה וקידוש! ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן, אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת, שדומין ממש לצדוקין, דלא נחשבו כמומרים אע"פ שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם, והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים..."

65

70

חפץ חיים - אהבת חסד מרגניתא טבא

* כוללת הנהגות טובות וקדושות

מאת הגאון האמתי הצדיק המפורסם בדור שלפנינו בין חכמי ישראל לגאון תפארת ישראל וקדוש ה' בהתמדת לימודו ובמעשיו הנוראים כקש"ת מהר"ר יונתן זצ"ל מעיר לובטש [הנקרא בפי כל ר' יהונתן וואלינער]

80

ז. להשתדל בטובת חבירו ולרדוף אחר השלום ולהזהר מלאו דלא תשנא ואף ברשע גמור יש איסור לדעת מהר"מ מלובלין לשנאותו כ"ז שלא הוכיחו ואין בדור הזה מי שידע להוכיח שמא אם היה לו מוכיח היה מקבל וטבעו הרע גרם לו כמ"ש ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו וכמ"ש שאסור לקלקלו [נ"ל שצ"ל וכ"ש שאסור לקלקלו] רק יבקש רחמים עליו שיעזרהו ה' על תשובה שלמה ולא יכנה שם לחבירו ולא יקראהו בכינוי שכינהו אחרים :

85

שו"ת יביע אומר חלק ח - יו"ד סימן כא

שאלה : החוזרים בתשובה שהוריהם אינם שומרי תורה ומצוות, האם חייבים הם בכל זאת לכבד את הוריהם מדין מצות כיבוד אב ואם, או מכיון שהוריהם עוברים במזיד על מצות התורה, כגון שבת וכשרות וכיוצא בזה, אינם צריכים לנהוג בהם כבוד?....

90

"...ויש להוסיף על דברי מרן החיד"א הנ"ל, שבדורינו זה רבים מאלו הנקראים חילוניים הם כתינוק שנשבה בין הגוים, וכמו שכתב הגאון

ומעלה עליונה זאת אין להם בשלימות הגמור. שאילו היה להם אותה מעלה עליונה בשלימות היו מלאכים לגמרי, וכמו שאמר הכתוב (ר' תהלים פב, ו) "אמרת בני אלקים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפלו", וכל זה כי אין להם אותה המעלה בשלימות, לפי שכל כך גדולה המעלה, ולכך יש בהם החסרון, ומצד הזה דבק בהם הרע, והוא היצר הרע, ביותר מכל. ויש להבין זה גם כן. ושני דברים אשר אמרנו, הכל ענין אחד כאשר תבין.

5

ולכך היו בישראל שהיו נמשכים אחר הרע יותר משאר האומות, כי לא נמצא בהם המעלה האלקית בשלימות, ולכך היצר הרע מגרה בישראל, עד לעתיד, כי אז יהיה העולם בשלימות, ולא יהיה כאן חסרון. ולכך קאמר (סוכה נב א) על החסרון "והדחתיו אל ארץ ציה" (יואל ב, כ) מקום שבני אדם אינם מצוים. פירוש שלא יהיה נמצא עוד חסרון בעולם, והעולם הזה יקבל מדרגה עליונה יותר, עד שיהיה הכל בשלימות, ולא יהיה לה חסרון בעולם הזה, אך יהיה החסרון במציאות שהוא חסר בעצמו, רוצה לומר אשר ראוי להיות חסר. וזה שאמר "והדחתיו אל ארץ ציה", כי הציה ודאי בעל חסרון, וחסרון דבק בו, ורוצה לומר כי מה שהוא ראוי אל החסרון יהיה נמצא בו החסרון. אבל במקום שיש בני אדם, אשר ראוי להם השלימות, יהיה הכל בשלימות, ולא יהיה בו חסרון.

10

15

וקאמר שמניח אומות עולם ומתגרה בישראל. ואמר אביי בתלמידי חכמים ביותר. כל זה הוא מבואר ממה שבארנו לך, כי הדברים האלהיים אינם בשלימות הראוי להם, לכך דבק בהם החסרון ביותר, ודבר זה הוא מצד עצם מעלתו. כי מצד שהעולם הזה הוא עולם הטבע, ואין הדברים האלקיים נמצאים בו בשלימות. ודבר שיש בו חסרון דבק בו הרע, והוא מביא לפעל את הרע, כי מרע יצא רע. ואין לשאול, אם כן לפי זה היה ראוי שימצאו באומות צדיקים גדולים, כאשר אין היצר הרע מגרה בהם.

20

25

כי אין זה שאלה, כי האומות לפחיתותם אין זה נחשב [רע] כל הדברים שהם רעים, ולכך ימשכו אחר הרע מצד עצמם לפחיתותם. וזהו ההפרש שיש בין ישראל ובין האומות, כי ישראל מצד שהם בשלימות, רק כי היצר הרע מגרה בהם ומביא אותם אל הרע, ואין הרע בהם מגרה בהם. אבל האומות הם בעצמם בחסרון, ודבק בעצם שלהם, ואינו רק במקרה בשביל היצר שהוא בהם הרע, ומצד זה ימשכו עצמם לגמרי אל הרע, שהם פחותים ורעים, והרע להם טבעי. ונמצא כי לפי מדרגתם הפחותה שלהם ימצא הרע בעצמם בלא גרוי.

30

משל למה הדבר דומה, לשכל האדם, שימצא בו הטעאה ושבוש יותר ממה שימצא לחוש העין. ודבר זה מפני שהשכל אינו טבעי, ודבק בו החסרון יותר, כי הוא עומד באדם הטבעי. אבל לכת הראות שהוא טבעי, והוא אינו בעל חסרון כל כך. ומפני זה אין לומר שהשכל הוא פחות, אבל הטעות הנמצא בשכל הוא למעלתו ולרוממותו במה שאינו טבעי, ולא ימצא בו חסרון. ולכך תמצא בחינה אחת בישראל שהם אלקיים ביותר, כי נמצא בהם המעלות האלקיות כולם, ומצד אחד תמצא בישראל בחינה אחרת, הוא הרע. כי מפני אשר דבק בהם החסרון לפי מעלתם האלקית, ימצא בהם התשוקה אל הרע, כי לפי גודל מעלתם נחשבו חסרים במעלה שראוי להם. וכן מה שמגרה היצר הרע בתלמידי חכמים יותר משאר אדם, דבר זה גם כן מצד כי התלמידי חכמים שהוא בעל שכל, וזה אי אפשר שימצא בתלמידי חכמים בשלימות, רק בחסרון, ובזה דבק בו הכח שהוא מוכן לבטל המעלה, הוא היצר הרע. ולכך אמר 'ובתלמידי חכמים יותר מכולם'. וההפרש בין ישראל ובין האומות, כי ישראל מצד הגרוי

35

40

45

¹ בעל הערוך לנר רבי יעקב אטלינגר (1798-1871 למניינם) חי גרמניה.

מפת הדור החזון איש יורה דעה (סימן ב' אות כח) לגבי דין מומר, שיש בזה תנאי שלא יהיה אנוס, וכמו שכתב הרמב"ם (בפרק ג' מהלכות ממרים הלכה ג'), שבניהם ותלמידיהם של הצדוקים, שהדיחו אותם אבותיהם, ונולדו בין הצדוקים, הרי הם כתינוק שנשבה ביניהם שהרי הוא כאנוס, ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי, וראה מנהג היהודים ודתם, הרי הוא כאנוס, מאחר שגידלוהו על פי טעותם וכו'. ע"ש. ולכן אנו מצווים להחיותו ואף לחלל שבת בשביל הצלתו.

ובספר אהבת חסד כתב בשם הגאון רבי יעקב מולין, שמצוה לאהוב את הרשעים בזמנינו, מפני שהם קודם תוכחה, וכמו שכתב בהגהות מיימוני (פרק ו' מהלכות דעות), והביא גם כן תשובת מהר"ם מלובלין שאצלינו הכל קודם תוכחה, מפני שאין אנו יודעים להוכיח, ודיינינו להו כאנוסים. עכ"ל.

וכן כתב עוד החזון איש לגבי דין מורידין ולא מעלין, שאין זה אלא בזמן שהשגחת השי"ת היתה גלויה כמו בזמן שהיו הנסים מצויים, ומשתמשים בבת קול, וצדיקי הדור היו מונהגים בהשגחה פרטית הנראית לעין כל, אז היה ביעור הרשעים גדרו של עולם, אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מדלת העם, וההנהגה היא בהסתר פנים, אין במעשה הזה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה, שיהיה זה בעיניהם כמעשה השחתה ואלימות ח"ו, לכן עלינו להחזירם למוטב בעבותות אהבה, ולהעמידם בקרן אורה עד כמה שידינו מגעת. עכ"ל. (ועיין בשו"ת לב אברהם סימן קמא - קמב).

ולכן גם כשההורים ממשיכים בחילול שבת ושאר עבירות, צריכים הבנים לנהוג בהם כבוד, ושיתאהב שם שמים על ידיהם, אולי ישמעו וישובו. כי התורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. אולם כל זה שייך כשההורים אינם מפריעים לבניהם שזכו להכיר את האמת ולשוב לצור מחצבתם, ומוקירים אותם על אומץ לבם ועוז רוחם. (או לכל הפחות שנשארים אדישים כלפיהם). אבל אם הם עויינים אותם על כך שחזרו בתשובה, וצוררים להם בגלל שנאתם לדת, הרי הם בכלל המינים והאפיקורסים שבדאי אין לכבדם, ומנעם ה' מכבוד. וכמו שכתב הערוך השלחן (בסי"ק לט). ע"ש. ואם אפשר עדין שהבן יפרד לגמרי מהורים כאלה וידור בעיר אחרת, כמו שכתב כיוצא בזה בספר חסידים (סימן שמג). ע"ש. והשי"ת יחזיר את כל פושעי ישראל בתשובה שלימה, וידעו כל תועי רוח בינה, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אמן".

***להלן מספר ציטוטים מראב"ד העדה החרדית הרב שטרנבוך שליט"א בעניין תינוקות שנשבו

תשובות והנהגות² כרך ב סימן תס

שאלה: תינוק שנשבה בזמן הזה

בזמננו רבו פושעים בעו"ה שלא קיבלו חינוך דתי מעולם, ואף שמחללים שבת ועוברים כל התורה, מבואר ברמב"ם פ"ג דממרים (ה"ג) בבני הקראים שהם כאנוסים וראוי להחזירם בתשובה ולמושכם, והחזו"א זצ"ל (יו"ד סימן ב') מוכיח כן ממכות (ח ב) שישאל שהרג כותי גולה אף שהם אפיקורסים שכופרים בתורה שבע"פ, לדורות הם אנוסים ע"ש.

אמנם אין בזה כדי הכרעה, ואדרבה שמעתי ממרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) חידוש פלא שבזמננו מעלימים עין מהגירסא האמיתית ברמב"ם הנ"ל מדפוס ישן (שלא צונזר) גבי תינוק שנשבה "לפיכך ראוי להחזירם בתשובה ולמשכן בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה ולא ימהר אדם להורגן" הרי לא כתב הרמב"ם שתינוק שנשבה איננו אפיקורס ולא חייב מיתה, רק כתב שלא ימהר אדם להורגן אלא ישתדל להדריכו קודם, אבל אם בא אחד לידינו ושמע הכל ואעפ"כ מתעקש בדרכיו, אף שלדבריו הוא תינוק שנשבה הרי הוא אפיקורס, ולפי זה ל"ק קושיית החזו"א זצ"ל מכותי, שכותים לא התקרבו לנו בבניהם ולא ידעו דרך ה' ולכן להורגן חייב, אבל אם יש אחד שהארנו אותו במאור התורה ומתעקש, אף שהוא תינוק שנשבה ויסודו כאנוס לא נפטר מכך מתואר מת, וגם בכותים כה"ג ההורגן פטור שחיייהם אינם חיים אלא כבהמות.

מיהו גם לדברי מרן הגריז"ס זצ"ל אפשר להקל מאד בזה"ז, שאנו חיים בהסתר תוך הסתר, ובזמננו לקינו בחרון אף ה' על מרכזי התורה שלא היה כמוהו דורות הרבה, ואין בידינו בעלי בינה להסביר להם שהעולם הזה הוא רק פרוזדור לחיים האמיתיים, ונשמות הרבה יורדים לעולם בחבלי משיח כדי לסבול ולקבל שכרם, וקשה לנו בשכלנו להשיג הדברים וכ"ש להסביר, לכן אנו מקילין בדינם בזה"ז יותר, אלא אם הם מסיתים ומדיחים ר"ל אין לרחם עליהם ח"ו ויש כמה לאוין בתורה שלא לחמול על מסית.

ובשם הגר"ח מבריסק ידוע שאין טענת אונס בכפירה, דסוף כל סוף הוא אפיקורס (הובא בקובץ מאמרים להגר"א ווסרמן זצוק"ל), אבל דבריו באחד שמשתבש מפסוקים, אבל מי שלא קיבל חינוך כלל ודאי ראוי לרחם עליו ולקרבו, ועובדא היא שהרבה נתעוררו היום לתשובה ב"ה, ולכן כל זמן שלא קירבנו אותם מצוה להחיותם ובלבד שלא ידבקו אותנו בדיעות כזביות שלהם ח"ו, אבל אם נסינו לקרב אותם ולא קיבלו אזי ראוי להתרחק מהם שדינם כאפיקורסים, אף שכלפי שמיא דן אותם ית"ש בצדק ברחמים וביושר. ושמעתי מפי כ"ק האדמו"ר רבי יואל טייטלבוים זצ"ל שפירש שאברהם אבינו הלך להתפלל על סדום יחידי ולכן לא הלך בלילה, עיין חולין צא: ובתוס' שם, ותמה למה לא הלך בלילה ולקח אחר עמו, רק פירש שבתפלותיו לימד זכות על סדום, רק כל זה כלפי הקדוש ברוך הוא אבל לא רצה שאחר ישמע שמא יסבור האמת כמו הלימוד זכות וייכשל, ולכן הוכרח לילך יחידי וא"ש, ואמר שגם בזמננו אף שכלפי הקדוש ברוך הוא יש לו ללמד זכות עליהם, אבל בפני אנשים צריך לפרסם האמת שהם מהרסים ומחריבים וחייבין להתרחק מהם כדי שלא ילמדו מהם.

ומרגלא בפומיה דמרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) כשאחד חולה במחלה מדבקת כולם מתרחקים ולא שואלים אם הוא אשם בכך או לא, וכן מי שנדבק בדיעות כזביות אף שאינו אשם, מינות מושך וחייבין להתרחק ממנו.

תשובות והנהגות כרך א סימן צט

שאלה: בעל תשובה רוצה להיות חזן בבית הכנסת אם מותר, ויש מערערים שאינו ראוי למנותו לש"ץ
...ונראה פשוט דמי שלא קיבל חינוך תורני והיה בגדר תינוק שנשבה והוא כעת בעל תשובה, לכ"ע הוא צדיק גמור, ונידון הפוסקים רק במי

(להרב מבריסק' כתב ספרים רבים, בעיקר ידועה הסידרה 'מועדים וזמנים' על הלכות המועדים.

² הרב משה שטרנבוך ראב"ד העדה החרדית נולד בלונדון בשנת תרפ"ו (1926) למשפחה של רבנים. מצאצאי הגאון מווילנא. למד בלונדון אצל הרב משה שניידר, ואח"כ בשיבת 'חברון' בירושלים. בתקופה זו היה בקשר קרוב עם גדולי העיר, ביניהם בעיקר רבי יצחק זאב סולוביצ'יק

שקיבל חינוך לתורה ויצא לתרבות רעה ונקרא מזיד, אף שחזר בתשובה מ"מ לדעת כמה פוסקים אין למנותו הואיל ויש לו שם רע שאפילו כשיודע דת התקלקל, אבל בעל תשובה שלא התחנך מעולם בדרך התורה, והוא עכשיו נוהג בדרך התורה לא שייך בזה יצא שם רע בילדותו, ואדרבה יש לו מעלה שיהיה ש"ץ, שתפלתו מתקבלת ומרוצה הוא לפני המקום שקידש השם בתשובתו לאחר ששב בתשובה. וכו' 5

תשובות והנהגות כרך א סימן שיט

"...ועיקר דברי המשנה ברורה לאסור לבשל למחלל שבת כמו לעכו"ם צ"ע טובא, שהרי מחלל שבת הוא ישראל גמור ויש אצלו קדושת יום טוב וחיוב הוא לשמור יום טוב ולקדשו ובקדושת יום טוב הוא, ומנלן שאסור לבשל עבורו, ובפרט בזמננו רובם תינוקות שנשבו שהרי ההשגחה נסתרת בעו"ה מאד, ויש לדון טובא אם יש לדונו לזה כעכו"ם. וכו" 10

תשובות והנהגות כרך א סימן תקפב

שאלה: רב ריפורמי רצה שמוהל ימול בנו בשבת הוריתי לא למול הילד בשבת, ראשית מבואר בשי"ך וט"ז ס"ס רס"ו שאם מוחזק שהבן יצא לתרבות רעה שאביו וגם אמו מומרים לא מלין אותו בשבת, וכאן הרשע הזה לא מכוון למצות הבורא (שנתן לנו את התורה) ובודאי יחנך בנו בדרכו הרעה ואסור למולו בשבת, וגם ראיתי ב"אור שמח" על הש"ס (יבמות סד ב) שמביא דמילה דוחה שבת מפני פיקוח נפש דוקא וכמבואר בסוף יומא, ולכן בבני הקראים שמורידין ולא מעלין מסתפק אם למול אותם בשבת, ואף שלא יומתו בנים על אבות, וכאן גרע מקראים וסופו לבאר שחת, אבל במחללי שבת שהם תינוקות שנשבו נראה פשוט שמלין בשבת ולא חוששין, ואף לדברינו לעיל (סי' תקפ"א) שמה שנפסק בשו"ע שבני המומרים לא מלין היינו דוקא כשאביו לא ביקש מהמוהל להיות שלוחו, מיהו כל זה הוא דווקא במומר יחיד אבל כאן בחבורה ריפורמיים או קראים והוא ר"ל ראש החבורה גרע. ובודאי ראוי לנו להתרחק ממנו לגמרי עד שלא מלין בנו ובפרט בשבת שחומר החיוב דוחה. וכו' 20 25 30

תשובות והנהגות כרך ב סימן תמג

"... ואף אי נימא שדינו כתינוק שנשבה (ויש להסתפק בזה טובא), שהרי בימי נעורו בליטא שמרו שבת, ורק כאן נסחף ר"ל אחרי הרוב), אני מסתפק טובא אם להפוסקים שהקילו במחללי שבת בפרהסיא בזמננו שאינם פוסלים במגעם יין מטעם תינוקות שנשבו היינו דוקא לענין זה שאין דינם כעכו"ם ולא גזרו עליהם כעכו"ם, היינו שאינם כעכו"ם, אבל לענין אינו עושה מעשה עמך הרי במציאות אינם עושים מעשה עמך, ואינם אנוסים ממש, וד"ז נוגע לכמה דיני התורה ואכמ"ל. 40

ג. הדרכה חינוכית של הרב לאב שבניו עזבו את דרך התורה

אגרות הראיה / כרך א / נ

ב"ה, עה"ק יפו, ר"ח שבט תרס"ז. 45
כי ידידי הנכבד הרב המופלג הנגיד מו"ה דובער מילשטיין נ"י, שלי וברכה.

הגיעני מכתבו היקר. ואשר בעצתי ישאל ע"ד התנהגותו עם בניו, כבר אמרתי לכ"ת בהיותו פה עמנו, ששיטתי היא להתנהג דוקא במדת החסד 50

הגמור עם הצעירים, ולומר להם שיש בנטייתיהם כמה דברים טובים, וכל עיקר טעותם אינו כ"א מה שהם סוברים שהדברים הטובים שהם מרגישים הם נגד התורה, ובאמת הם הם הנם גופי תורה. ע"כ, אע"פ שראוי ליתן להם חופש ללמוד כתב ולשוונות החכמות, כאות נפשם, מ"מ ראוי שהם מצדם יראו את חבתם ליהדות ולמצות, לכה"פ להעקריות והחמורות, שבוה הם עושים חסד ומשפט עם כלל ישראל. וצריך להסביר להם, לפי מדרגתם, שלעשות צדקה נצחית עם האומה, ע"י מה שיגרמו מצדם, שיהיו בקרבה הדברים המקודשים לה מראש מקדם, הוא דבר ישר לכל אדם, ואיש ישראל צריך להרגיש את היושר הזה באופן יותר גדול, מפני שבכל אופן יוכל אפילו היותר ירוד שבנו למצא, שיש לנו איזה הצטיינות מכל העמים ברוחניות, וזאת הצטיינות אין ראוי לכל ישר-דרך לגרום מצדו שתה"י נשפלת, כ"א ראוי לגרום לה חשיבות, ע"י מה שמתנהגים, ביחד עם ההשכלה, והסדרים החדשים בחיים לפי הזמן, בכ"ז בדרכי ישראל. זאת היא המדרגה הנמוכה מאד, בתכלית השפלות, שכשידברו ההורים אל הבנים על פיה ימצאו להם בהם אזנים קשובות. ואם יאבו בחוזק יד להרימם למעלה ממדרגתם, ע"י התלהבות פנימית של קדושה, שהאבות מרגישים בלבבם, לא יועיל כלל להם רק יזיק. ע"כ אשרי אדם שומע לעצתי בזה, שבוה יציל את בניו מרדת ויקרבם באהבה לאט לאט לדרכי ישראל, וסוף סוף כשיבאו בשנים יטיבו מעשיהם, ובניהם אשר יולדו יוכלו להיות טובים מאבותיהם. והשי"ת יעזרנו להטות לבב פושעי עמנו לתשובה שלמה, ויחיש לנו ישועתו באמת, בבא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב. 55 60 65 70

אגרות הראיה / כרך א / קיג

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, י"א אד"ר תרס"ח. 75
שלו' ברכה ומרפא לרוח וגו, לכבוד ידידי הרב הנכבד החסיד מו"ה דובער הלוי מילשטיין נ"י. אחדשה"ט.

עברו ימים ושבעות וחדשים מאז קבלתי את מכתבו היקר. אמנם מאד אחרתי מהשיבו, יאמין ידידי, כי דבריו היקרים והצעת צערו הדאיבו גם את לבבי, והייתי נדהם ולא ידעתי מה לענות' אמנם אח"כ נתישבתי כי לא יפה היא השתיקה, בפרט כי דעתי העני' מסכמת שאין לנו להתיאש כלל וכלל משום בן ישראל, ו"גם כי אשב בחושך ד' אור לי". ע"כ אגלה בזה לכבודו כי אף שבאמת אם היו בניו קשורים לכל-הפחות לאומה הישראלית ברעיונם, והיו מחובבי-ציון או ציונים, הי' יותר נקל להשיבם לאיתן דרך ד', מפני שיש יחש גדול בין ההכרה הלאומית בישראל אל שורש הקדושה באמונה ובקיום תורה ומצות, מ"מ גם עכשיו שהרחיקו ללכת אין להתיאש מהם כלל וכלל, סוף-כל-סוף כ"כ פעל אור ד" אשר הופיע בעולם אלפי שנים ע"י תוה"ק, שעכשו כבר אין לנו אותה המינות הארורה, אשר כל באיה ל"י, שהיתה בימים הראשונים. עכשו אפילו הדעות היותר רעות עומדות הן על הבסיס של בקשת היושר והצדק, שבאמת הוא בעצמו הוא דרך ד' שצוה אברהם אבינו ע"ה את בניו ואת ביתו לעשות צדקה ומשפט. ונמצא שכל הטעות של הדור היא רק מה שהם אינם יודעים, שכדי לבוא אל המטרות הטובות שהם חושקים, צריכים בני ישראל להיות מכבדים את התורה ודבקים יפה באמונת ד' ב"ה, שהיא אור העולם כולו וחיינו. ע"כ לדעתי, לנפולים כאלה צריך להסביר פנים בזה האופן, להגיד להם כי יסוד מטרותם היא באמת רצויה, אלא שראוי שלא ילכו "כסומא בארובה" אחרי המנהלים ואחרי הדעות המתקבלות בהמון. כי ידוע הוא שכל דעה חדשה נולדת עם חסרונותיה וסיגיה, על-כן הם צריכים לפקח עין לצרף סיגיה, והצרוף של הסיגים יהי' קרוב להם ע"י מה שיהיו משתדלים בכל היכולת שלא להתרחק 100

נדחה אבן אחרי נופלים כאלה כ"א נקרבים כפי היכולת, אז כאשר זרם- הזמן יתהפך ויכירו את הטעות הגדולה הנמצאת בעיקר הרעיון, שבשבילו זנחו את בית-חיייהם, יהיו מוכנים לתשובה ולהטבה, והדורות הבאים יוכשרו ע"י זה להיות רמים ונעלים מאד, מחזיקים בתפארת ישראל ובאור ד' המאיר בקרבם בכל חס ועז.

ע"כ לדעתי, עצתי היא לכבודו, שאמנם יותר מכפי יכלתו ודאי אין שום חיוב להעמיס על עצמו, אבל כמה שיש יכולת בידו יקרבים בסיוע לצרכי פרנסתם וצרכיהם המוכרחים, ויהי' לו בזה מקום להביע דברי מוסר בשכל טוב במכתבים. וברית כרותה היא לדברים היוצאים מן הלב, שהם פועלים אם הרבה ואם מעט, אבל גם המעט הוא יקר מאד.

והעיקר של דרך המוסר לצעירים כאלה, הוא לעת-עתה לעורר אותם שלא יעזבו את אהבת עמם, אשר ממנו חוצבו, ולא ישגו בדמיונות כי יהי' להם מעמד הגון ומכובד בחיים ע"י קרבת בני-נכר, אשר הם מקרבים אותם רק בשעת הנאתם, ואח"כ בכל עת כשלוך הנם שמחים במפלתם. וע"י ההתעוררות של אהבת האומה יועבר הזיק של רגש אמונה ונטית קדושה, הטמון בעמקי הנשמה הישראלית, ויוכל לבא הדבר ג"כ עד לידי תקון המעשים, שיוכל להביא באחרית מרפא של תשובה גמורה, ואין להתיאש כלל משום אחד מזרע-קודש, ו"אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה ואסא קרו ליה.

וידע כתי"ר, שהתשובה שתבא מתוך הכרת השכל ותשוקת היושר, אחרי הפרץ הרחב והגדול שנפרץ עכשו, אע"פ שאין אנו צריכים לצייר אותה בצירוף של עצבון נורא ופחד משבר כל העצמות, כפי המובן של התשובה הפשוטה, אלא שתהי' שכלית פשוטה, כמו אדם שחוזר בו מטעות בחשבון שנתברר לו ע"י מספרים ברורים, - מובן הדבר שאי-אפשר כלל שלא יהי' הלב הומה ממראה הדרך העקום והנלוז שהלכנו בה בתעותנו כ"א לפי דרגה דילי, - מ"מ כיון שבאלה שנספחו על גדודי המלחמה של הזמן, בכל צד של אלה הנטיות, היתה להם מטרה שכלית לפי דעתם, כשישובו ישובו ג"כ בשכל, והתשובה השכלית היא באמת תשובה מאהבה, שהיא חזקה ונכבדה מאד, ועל זה נאמר "לשבי פשע ביעקב"; הפושעים והמורדים,

שהם אינם אסירי תאוה כי-אם מוטעי דעת, הם ישובו במעלה אדירה מאד. ע"כ יש תקוה גדולה לכל בנינו, רובם ככולם, ונחזיק במ ואל נרפם, "ובמקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני א' חיי".

אחתום בברכה ואה"ר, כנה"י ונפש ידי"ע דוש"ת ומברכו שיראה בטוב ד' באה"ק ובשמחת עם ד' עלי' ב"א. הק' אברהם יצחק ה"ק

אגרות הראיה / כרך א / שלב

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ד"ו אלול תרע"ו.

כי ידידי היקר הרב הנכבד ומופלג בתו"ר מו"ה דובער מילשטיין שליט"א, כוח"ט ושנה טובה ומעוטרת.

זה לי זמן הגון אשר קבלתי את מכתבו היקר. מפני רבוי טרדותי נתאחרתי תשובתי לידידי ואתו הסליחה.

ע"ד בניו, דעתי כמאז לאחוז בדרך הניחותא וההתקרבות היותר חביבה כי רק בחבלי אהבה ועשות חסד אנו יכולים להמשיך אלינו לב צעירינו, רק בנחת ושלו. ואין ספק בדבר, שאפילו אם הפעולה קטנה עדיין כעת,

מהיהדות, כדי שיאיר בנשמתם האור הנצחי אור ד', ואז יהיו הם עומדים על הבסיס הטבעי שלהם, ויהיו שלמים בנשמתם, ויהיו כל כחותיהם הרוחניים חיים עמהם, וידעו בהכרה פנימית לשום את דרכם, ולתן לכל נטי' את מדתה, ולא להיות אדוקים באין קץ דוקא לדעות החדשות של הזמן, על כל סיגן ופרשן. לע"ד בדבורים כאלה ירך לבבם מעט, ואם יתחכם כתי"ר להתנהג עמם באהבה ובמדת רחמים יוכל להיות שיעלה אותם מדרגות רבות מדרת שחת. ומה שלא יוכל לפעול אצלם בפעם אחת, יפעול אח"כ, והזמן בעצמו יגלה את העורון, שיראו את הזיוף של הדעות החדשות בכללותן, ובכ"ז לא יזניחו לגמרי את הצד הטוב שבהן, שהוא החשק של רדיפת היושר והצדק הכללי.

כן, ידידי, נתקים בימים הללו בקץ החזון "והי' כאוב מארץ קולך". כי אנחנו צריכים להרכין את הרגשותינו הקדושות הרבה כדי לספר עם הבנים בלשון שהם נזקקים, ועם זה להאמין באמונה שלמה, שאור ד' שורה על כל יחיד ויחיד מישראל, ושכל הנסיגות לאחור אינן כי-אם שגגות גדולות, והם במדרגת טועים בדבר מצוה, שחושבים שכך היא החובה המוסרית, שהיא באמת אמתת חפץ ד' בעולמו, כי הוא ב"ה אוהב צדקה ומשפט.

ע"כ ידידי, עצתי היא, שבכל האופנים לא יפקיר את בניו ויקרבים כפי היכולת, וסופם בודאי לתשובה, ואם הם רק יתחילו להתעורר לטובה, ישלימו בניהם אחריהם את פעלם לטובה, ורחמי ד' מרובים הם, כי היא נוהג בחסדו כל דור.

אגרות הראיה / כרך א / קלח

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, י"ט אייר תרס"ח.

שלו' וברכה מקודש, לכי' ידידי וחביבי הרב הנכבד בתורה ויראת ד' אמתית מו"ה דובער מילשטיין שליט"א.

זה לי ימים רבים אשר לשמחת לבבי הגיעני מכתב כתי"ר. שמחתי לראות דבריו היקרים לי כחך אוהבים נאמנים, אבל נעצבתי ג"כ הרבה מצערך של ידידי על-דבר בניו, וזה כמה שהנני מבקש לכתב לו כבקשתו, וטרדותי ימנעוני, עד אשר נדחקתי כעת על זמן קצר לכתב מעט.

כן, ידידי, הנני מבין הרבה את דאבון לבבו, אבל אם יחשוב כתי"ר כרב המון הלומדים, שראוי בזמן הזה לעזוב להפקר את אותם הבנים אשר סרו מדרכי התורה והאמונה על-ידי זרם הזמן הסוער, הנני אומר בפה מלא שלא זו הדרך אשר ד' הפץ בה. כשם שכי' תוס' סנהדרין כ"ו ע"ב ד"ה החשוד, + דיש סברא לומד דלא יפסל חשוד על העריות לעדות משום

דחשיב כמו אונס, משום דיצרו תוקפו, וכה"ג שכ' כן תוס' גיטין מ"א ע"ב ד"ה כופין, שכיון שהשפחה משדלתם לזנות חשיבי כאונסין, כן היא ה"שפחה בישא" של זרם הזמן, שנתנו לה מן השמים שליטה טרם שתכלה לגמרי ותנדף כעשן, שהיא משדלת בכל כשפיה הרבים את בנינו הצעירים לזנות אחריה. הם אונסים גמורים וחלילה לנו לדון אונס כרצון. על-כן יש מכל אלה אחרית ותקוה. הנשמה הפנימית של קדושת ישראל מסתתרת בקרב לבבם בכמה מדות טובות הנמצאות בהם, וכל עיקר מה שיכלה הרשעה לתפס אותם בלבם הוא ג"כ מצד נטיות הפנימית לטוב ולחסד, ע"כ כאשר הציעה לפנייהם את רב העול הנעשה בסדר-המדיונות לפי השקפתם נעשו ללוחמים בעד הכלל, אע"פ שהם

טועים בזה לגמרי מצדי-צדדים, מ"מ א"א לדמות אותם לרשעים ההולכים רק אחרי תאוות הבהמית באין שום מטרה של יושר. ואם לא

ברבות הימים תמצא בעזה"י להצמיח פרי תהילה לקדושה ולאמונה ולכל ארחות צדק.

מאד, וסופה להגלות ע"י העילוי של פדיון. ואלה הם דברים, שא"א לבארם בכל עמקם כ"א מפה לאוזן בשעת רצון המוכשרת ליושבים לפני ד'.

עכ"פ הנני על משמרתי אעמודה לקרב ולא לרחק, ולקרב אפילו את המרוחקים בזרע. וזאת תהי' כל מגמת תפלת כשרי ישראל, לקשר את כל נשמות עם ד' למקור החיים ולגלות את אור הקדושה הטמון בהם, ואין ערוך ושיעור לשמחת עולמים וחדות ד' הבאה מאתהפכא חשוכא לנהורא, וזאת היא עיקר התורה שנאמרת בהיכל משיח, כאמור בריש הזוהר. והיו נא דברי אלה לשמחת לב כ"ת ולב כל יראי ד' המצפים לישועתו באמת. ידי"ע איה"ק הנ"ל

אגרות הראיה / כרך ב / שעה

בי"ה, י"ט מני"א הרע"א.

שלו' וברכה מקודש לכ' ידי"י הרב הנגיד היקר בתו"ר מו"ה דוב מילשטיין נ"י. אחדשה"ט באה"ר.

מכתבו היקר הגיעני ושמחתי בדבריו היקרים ומידידותו הנאמנה. והנה האתרוגים יקבל בע"ה, וישמח ויחוג בדצה וחדות ד' במצוה כמאמרה פרי ארץ חמדה. וע"ד שאלתו בנדון שכתבתי בחוברת "הניר" ע"ד אותו האישי, שהי' לו כח אישי נפלא והזרמה נפשית, שנמצאו איזה אנשים שתמהו ע"ז וחשדו אותי כאילו באתי לספר ח"ו בשבחו, של אותו פושע-ישראל, שעשאוהו נכרים ע"ז. ידע ידידי, שלא כן הדבר, וכל מי שיקרא את מאמרי העמוק הנ"ל באותו העיון הראוי לענינים רמים כאלה, לא יוכל להעלות כלל על דעתו, שיש כאן ענין של שבח. כי הלא כה דברי, שעצם הכח האישי וההזרמה הנפשית הוא כח טבעי, והוא תלוי בהכשר אם מכשירים אותו ע"י קודש עליון הוא מתעלה, ואם עוזבים אותו בעינו, ונמסרים אליו כמו שהוא, נופלים על ידו לעמקי זוהמת ע"ז. ומי שטעם טעם עץ החיים ידע ויכיר, שזהו סוד פנימיות וחצוניות, שכשהפנימיות מחיה את החיצוניות נהפך לקדושה, וכשהחיצוניות פונה את עצמה מלקבל מהפנימיות חוזר הכל לתוהו וטומאה. ובארתי שורש טומאתו של פושע-ישראל הנ"ל ומהיכן כחו לקוח מכח התוהו שנמשך אחריו, ומשך לתהומא רבא של זוהמת ע"ז ביחוד אותם מבני ישראל שנמשכו אחריו. ולעת כזאת, שבעוה"ר ההסתה מרובה ליציאה מן הכלי, מצאתי לחוב קדוש לבאר דברים הללו. וזה דרכם של חכמי ישראל מעולם, לא להקטין את ערכם האישי של הרשעים הגדולים כ"א להראות את גודל כחם ולבאר, שבכל גדלם השחיתו, בהשתקעם בטומאתם. וכן נאמר על בלעם: "בישראל לא קם, אבל באוה"ע קם ומנו - בלעם", והיינו גודל ערך, אלא מצד הרע וההפוך. ולא הביאו דברי לידי תרעומת אלא את קטני הדעת, אבל ת"ח אמתיים גדולי תורה, העומדים בסוד ד', הם מבחינים ב"ה את ערך האמת והתועלת שיש בדברים הנ"ל, שהם באמת מכלל רזי עולם, שמשום עת לעשות לד' הסכמתי לגלותם, כי השעה צריכה לכך. וגדולים וטובים ממני סבלו דבת עם, בשביל ענינים כאלה, שלחץ אותם רוחם הטהור, בשביל תקון הדור, לדבר דברים חדשים ולגלות נסתרות, שלא הורגל בהם השכל ההמוני, ובשביל כך רבו המתלוננים עליהם, עד אשר יצא כברק צדקם ונצדק קודש. ואם הי' הזמן מוכשר כדאי הי' הדבר להאריך הרבה בדברים הנעלים הללו, אבל כעת יספיק הקיצור הנ"ל. והדן אותי לכ"ז ידונו אותו מה"ש לכ"ז.

וע"ד ההתנהגות עם בניו ש"י, אשמח מאד במה שכבוד ידידי שומע לעצתי, לאחוז במדתו של אברהם אבינו, מדת החסד, ומדת השלוי' של אהרן הכהן, זיע"א ועכ"י. ואקוה בע"ה, שע"י ההתקרבות סוף-כל-סוף

55 הנני חותם בברכה באה"ר לחיים טובים ולשלוי' כנה"ר ונפש ידי"ע דושי"ת באהני"א, הק' אברהם יצזק ה"ק

10 נ"ב: בעת אשר כתבתי בהחפזי את מכתבי לכ"ת לא הי' מכתבו היקר למראה עיני. כעת ראיתי ונוכרתי, שהעירני ע"ד אשר אמרתי שכעת יש תקוה בע"ה להציל ג"כ את הנפשות מעם-קדש שנפלו ברשות הכפירה, ר"ל, ולא יעצור זה מ"ש חז"ל ע"ז "כ"ב לא ישובו", מפני שאחרי משך זמן גדול כ"כ, שנתבסס אויר העולם מקדושת תוה"ק, אבדה הקליפה את כחה עד שלא תוכל להחזיק מעמד שלא להשיב ולהציל מידה טרף, וידידי שאל ע"ד טעם דבר זה. הנה, אהובי, אלה הם מהענינים העומדים ברומו-של-עולם ומקורם קודש ברזי-תורה. ולאהבת ידידי ארמוז לו

15 בקצרה: כלל גדול הוא, שאע"פ שהעולם יורד תמיד בירידה אחר ירידה, מ"מ אין זה כ"א מצד החיצוניות שלו, דהיינו שהמעשים והמדות נופלים ואינם בערך של דורות הראשונים מצד פרטיות הנשמות. אבל מצד הפנימיות, דהיינו כח-הכלל של כללות קדושת האומה כנס"י, כל דור ודור מוסיף על הדורות הראשונים, מפני שהקדושה מצטרפת, ונמצא

20 שהקדושה של מעוט תורה ומעשים טובים של דורות האחרונים מוסיפה אור לשעבר ג"כ, ועבירה אין לה פירות ולא צירוף, בסוד "יתפרדו כל פועלי און". ע"כ כללות האומה בתוכיותה היא מלאה יותר אור ד' מכפי הערך של העבר' אלא שאין הדבר נגלה לעין עד בא משיח צדקנו, ב"ב, שיצא מ"היכל קן צפור", כלומר: מכלל הקדושות שבכח יגלה בפועל, וראו

25 כ"ב יחדו. וע"כ בזמן שהי' רחוק מגאולה הי' אפשר לקליפה להתלבש באמונות רעות בפועל כמו ע"ז וכשוף, ומינות היא ג"כ אמונה רעה תמציתה היותר רעה של ע"ז, וכשהיא בולעת איזה נפש סובבת היא אותו במצודים ומוצצת את דם החיים הרוחניים שבנשמתו, רח"ל. בסוד

30 "שממית בידיה תתפש". אבל בזמן הקרוב לגאולה אין כח לקליפה להמציא אמתות רעות, כ"א להקליש ח"ו את אור האמונה בלב החלשים. וחלישות זו, אע"פ שהנלכדים בה חושבים שהיא כפירה, והם כמו נתפסים ברשת באין דרך הצלה, אין לה שום ערך ועל מציאות כלל כ"א חסרון הסברה והארת השכל והרגש, ע"כ מיד שמאירין להם בדרך ד', ע"פ דרכי שכל ישר והרגשות טובות, הולך האור ומאיד עליהם וסופם

35 לחזור למוטב, והם שבי פשע ביעקב ואליהם יבא לציון גואל. ע"כ עלינו להיות בטוחים בחסדי השי"ת, הזוכר חסדי אבות להביא גאולה לבני בנים, שכל בנינו, אפילו הנדחים והאובדים לפי מראית-עין, יהיו למודי ד', והכתוב אומר (זכריה י" ט'): "ובמרחקים יזכרוני וחיו את בניהם ושבוי". כי הרע שבהם איננו כ"א חיצוני ובתוכיות הנשמה הכל טוב

40 וקדוש, ע"כ הם מתעוררים לכמה מחשבות של יושר וצדק, אע"פ שהם תועים בדרכם ולא זו הדרך ולא זו העיר, מ"מ הרבה מהם דבקים באומה בכללה ומתפארים בשם ישראל, אע"פ שאינם יודעים בעצמם מפני מה ולמה, ואע"פ שהם מחקים בזה את האומות שהם דבקים עכשיו כל אחד בלאומיות שלו, מ"מ שורש מדתו של עשו הוא פורה ראש ולענה, מקור

45 רשע ושפיכות דמים והורבן, ושורש ישראל הוא קדוש וטוב מוכן לצדק ויושר, שהוא באמת דעת ד' בעולם. וזהו סוד "עני ורוכב על החמור" שאמרו בתק"ז שהוא דרא דעקבא דמשיחא, דהוא "טב מלגאו וביש מלבר", סוד "כלו הפך לבן - טהור", וחמור אע"פ שיש בו סמני טומאה יותר משאר

50 בהמות טמאות, שמהן נמצאות שיש להן סמן-טהרה אחד, מ"מ יש בתוכיותו קדושה, שהרי הוא קדוש בבכורה, אלא שהיא גנוזה ומוסתרת

בדרכי-חייהם מפני החושך של הדור, ככה מוכרחים רגשי-תשובה נסתרים להתנוצץ בלבבם, והרגש מביא לידי מעשה, ומעשה מביאה לידי אמונה, עד שמצילין ע"י הדרכה זו נפשות ודורות, בעה"י.

דגשים לאגרות הנ"ל

- ✓ **בנים הקשורים לאומה** (ג, קיג, קלח)
- ✓ **בנים שגם לאומה אינם חשים קשר חזק** (קיג, תקט)
- ✓ **מה נמצא כיום בבסיס הדעות הרעות** (קיג)
- ✓ **זרם הזמן מביא לגדר יצרו תוקפו** (קלח)
- ✓ **התשובה בדורנו עיקרה תשובה שכלית תשובה מאהבה** (קלח, שעה)
- ✓ **"אינם אסירי תאוה כי אם מוטעי דעת"** (קלח)
- ✓ **פעולת האהבה תצמיח ברבות הימים טובה** (שלב, שעה)
- ✓ **הבסיס לכל הגישה - התבסמות העולם והפיכת מריא למתוקא** (שלב)

ד. על במותינו חללים

מאמרי הראי"ה מאמר - על במותינו חללים

סופר נעלה, מר א. ז. רבינוביץ, שאלה קטנה שאלת ממני, שאלה כזאת אשר אדם שאינו סרבן שכמוני בודאי, חושב אתה ובצדק, שימלאנה תיכף ומיד בזריזות של קורת רוח: דמעה אחת, לתוך נאד שבל הדמעות, על חללי בת עמנו. נאד חדש, ודמעות חדשות, על חללים חדשים, על חללים צעירים ורעננים, שנשפך דמם בידי בני נכר פה בארץ אבות. ולא סתם צעירים, אלא צעירים בעלי לב ורגש, בעלי נשמה שלהבית, שבאו לשם תחית האומה והארץ, שמאסו בכל אידיאלי החיים, ובחרו להם את האחד לבנות בבנין האומה, בשובה אל אדמתה. ולבני ציון היקרים כאלה. שנחשבו לנבלי חרש, איזה לב לא ימס ואיזו עין לא תרד דמעה! אמנם אם חושב אתה, סופר נכבד, שבלא כל יסורים ודכדוכי נפש נוראים אוכל לתן לך את דמעתך, יש כאן איזה העלם דבר, שאנכי שאינני מן המעלימים את מחשבותיהם, אספרה לך דברים כהוייתם. ויוכל להיות שגם על מכאובי הנורא הזה גם כן יש להזיל איזו דמעה, והיתה גם הדמעה הזאת מתערבת ועולה בלולה, אל תוך הנאד החדש הזה. כי מכאובי זה איננו מכאוב פרטי, מכאוב הוא הבוקע ועולה מתוך נשמתה של האומה, החשה את שברה הגדול כיום...

לא נודמן לי הדבר לדעת את הצעירים הללו, אשר נפלו חלל בעמדם לעבוד את עבודתם בארץ ישראל בתור חלוצי התחיה הלאומית, לפי הלך רוחם. מהאחד □ ברל) אשר נודמן הדבר שהיה לפני איזה דין ודברים על אודות עזבונו, נוכחתי לדעת ע"י מכתביו ותעודותיו, שהיה צעיר נחמד, בעל כשרון מצויין, בן תורה, מטפוסם של החשובים שבני הישיבות, בעל לב טהור ונפש עדינה, בא לארץ ישראל בכל חס לב של האהבה הלאומית ותחיית העם והארץ. בשעות אשר תי אחרי היריה, בעת אשר ידע ברור שהוא הולך למות, הביע במנוחה שנפשו שוקטת, כי מת הוא בעד עבודת התחיה הישראלית בארץ ישראל. הלב הצעיר ההומה למראה החיים העלזים שהאירו אליו את תקותם, הניטלים ממנו, ולזכר אם שכולה, שמהוא כל נחמתה בחשכת חייה המרים, מצא מרגוע ברגעי הפרפור בין החיים והמות, ברעיון שהוא מת בעבודה לשם תחיה לישראל בארץ ישראל. למראה נורא זה. לנשמה עליונה כזאת, שמים וארץ יחדו יענו: קדוש. בלא ספק, פחות או יותר בערך זה היתה מדתם של יתר החללים. "מי יתן ראשי מים, ועיני מקור דמעה, ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי". אל תנודו לי, אבירי הלב, לסנטימנטליות יתרה. אינני יכול להעריך כמה חיל וכח רוחני אבדנו, כמה אש קודש נכבה יחד עם הנשמות

יפעלו עליהם דבריו היוצאים מן הלב, וכמה שיהי' מזה ניכר בפועל הרי היא מציאה רבה, ומה שישאר כמוס בלב יעשה את פריו בעה"י לימים הבאים לטובה. כי מי זה יוכל לשער את האורה והקדושה הגנוזה בנשמת כל אחד מישראל, וסוף-כל-סוף יצא הכל אל הפועל לטובה, ובאו האובדים והנדחים להשתחות לדי' בהר הקודש, ודי' עליהם יראה, ואז יגלו פתאום כל אוצרות הטוב של כל הנקודות הטובות, שהשפיע כל אחד על חברו וכל אב על בנו, לשם ולתהלה ולתפארת-עולמים. וכבר דברתי כמה פעמים, שדוקא זה הדור, הנראה כ"כ ריק ופורק עול, הוא היותר מוכשר לאור תשובת אמת, באהבה ובגבורת קודש בבא עתה בעה"י, ע"כ צריכים למשך את הכל בעבותות אהבה וחסד, ולהחזיק בכל עז בדרך די' הטובה הזאת, ולא להתפעל מכל אלה החפצים להגביר סיטרא דדינא, אפילו אם יהיו צדיקים וגדולים בתורה. כי בדורנו, דור עת קץ מגולה, אור בוקר דאברהם זורח, המביא גואל לבני בנים למעו שמו באהבה. ועל שלומי אמוני ישראל החובה והמצוה להרחיב את הרעיון והמחשבה בעבודת הקודש הזאת, של הארת חסד ואהבה על כל אשר בשם ישראל יכנה, ולהתכוין לזה, בכונת התפלה והמצות, ואז אור די' יופיע על הטובים, על כ"א ואחד כמעלת נשמתו, ובדרך סגולה יואר מאורו אור קודש ונועם די' לכל הרחוקים, והנביא אומר: "ובמרחקים יזכרנו וחיו את בניהם ושבנו". הנני בזה ידי"ע דושי"ת באה"ר כנה"ר, הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

אגרות הראיה / כרך ב / תקט

בי"ה, עה"ק יפו ת"ו, י' אדר"ר תרע"ג

כי ידידי וחביבי הרב הנכבד והיקר בתו"ר טהורה מו"ה דובער מילשטיין שליט"א. שלו' וברכה באה"ר,

מכתבו היקר מחודש מרחשון דנא הגיעני. וכאשר תמיד טרדות רבות עוטרות אותי, איני יכול לשלם חובות מכתבים בזמנם גם לידידים היותר יקרים ככ"ת ש"י, ואתו הסליחה.

ע"ד יחושו לבניו ש"י, הנה את דעתי יודע כבודו מאז, שאני אחוז בזה במדת-החסד מבלי שום נטי' אחרת, ומימיני בל אמוט בעי"ה. ברחמים רבים עלינו להביט על הבנים המבולבלים ברעיון ובמעשה בדורנו, ולתמכם בכל אשר תשיג ידנו, לקרבם להתורה והיהדות בכל דרכי-נועם שבעולם. ודעתי היא, שצריך שיהי' יקר בעינינו קורטוב אחד של טוב שנרויח מהם, אפילו אם לא יעלה הרבה בידינו. אבל לעומת-זה אני מכבד

מאד את נטיית לב כת"ר לאמונת-חכמים, שלא לסור מדעת מורו הרה"צ ש"י³. ע"כ נתינת-עצה מצדי לכת"ר בשאלה קשה זו היא מעבודות הקשות שבמקדש הוראה זו, של הדרכת דרכי-חיים של ההנאת עצה⁴. לדעתי יש ניצוץ קדוש בכל נפש ישראלית, וכשמקרבים ומחבבים מעירים את הניצוץ הטוב והיי' לשלהבת-קודש. ובהמשך-הזמן יהי' יכול לפעול גם

אצל בנו גם אצל משפחתם שיתנהגו בכל דרכי היהדות, ולחבב עליהם את קדושת ישראל ע"פ דקדוקי-תורה בקדושה וטהרה, לתן להם משל מכמה בתים אינטליגנטים באשכנז, שהם מתפארים בגאון במה שהם הולכים בדרכי-היהדות בכל הפרטים, בעניני כשרות-הבית וחיי-המשפחה, ובזה הם באמת מפוארים ונהדרים, וחוט-של-חסד של קדושת-ישראל חופף עליהם, להוסיף יפעה על כבודם וחייהם המהודרים בתכסיס של עושר וגבירות.

ובאופן-התקרבות יש תקוה גם מהצעירים כולם, כי ככל אשר יראו שהרתוק שבין האבות לבנים אינו ניתק בשביל שגיאותיהם, שהם עושים

⁴ אבות פרק ו' מ"א.

³ הרבי מפאריסוב ר' יעקב צבי ז"ל בעל ס' "עטרה לראש צדיק"

הגדולות הללו. "שבעים איש וחמישים אלף איש, שבעים איש שכל אחד שקול כחמישים אלף איש". ומי זה יוכל לחדור עד נבכי התהום של הערכים הנשמתיים, וענן יגון זה די הוא עד כדי להחשיך בו את הניצוצים הקטנים של האורה, שהם חודרים אל מאפל חיינו הלאומיים. אבל "דום", קורא קול מאחרי, את מי אתה מספיד? אמנם מעשיהם של אלה ההרוגים סתומים, ואין אתה רשאי אולי לספר אחרי מטתם, אבל הלא ידעת את מרביתו של הפועל הצעיר, בארץ ישראל, את יחושו לכל קודש בישראל ובאדם. קרא אתה בפיך שמא שכחת, או שמא לא למדת, את האמור (במסכת שמחות פרק ב הלכה ז): "כל הפורש מדרכי ציבור אין מתעסקים עמו בכל דבר, אחיהם וקרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים שנאבדו שונאיו של מקום, שנאמר הלא משנאיך ד' אשנא, ובתקומיך אתקוטט, תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו ליי". והכאב הולך ומתגדל, ומלחמת הרוח הטרגית עולה עד מרום קצה, למקראם של דברי הרמב"ם, המתגלמים בצורה יותר ברורה (פ"א מהלכות אבל הלכה והובאו בשו"ע סימן שמו ס"ה): "כל הפורשים מדרכי ציבור, והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הן כבני חורין לעצמן, אין מתאבלין עליהן, אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ואוכלים ושותים ושמחים, שהרי אבדו שונאיו של הקב"ה, ועליהם הכתוב אמר הלא משנאיך ד' אשנא". ואתה חביבי צא ופרס ועשה שלום בין רגשי הלב, והשקט את המלחמה הסואנת כים זועף. שמא תאמר ליישב ע"פ הנוסח הרגיל מיסודו של מר אחד העם: הספר הוא ספר, והלב עושה את החיים, וכיון שהלב נלחם בספר הראשון הוא המנצח. במטותא מנך חביבי, אל נא תרפא שבר גדול על נקלה. הספר וכל אגפיו גילוייו של הלב הם, ואיזה לב לב האומה, הלב של נשמתה, הלב של תמצית כל הוייתה, של מעמק חייה. זה הלב דוקא בספר הוא מונח וגנוז, ותוך כל גרגיר המתגלה מאוצר הספר המון רב של לב ושל חיים מונחים. וחשבונו של עולם גדול המקיף אותנו ברחבו, ומושל עלינו בעזו וחקיו הכבירים, אנו צריכים להביא כאן, חשבונו של עולם ברור, הנראה לנו עין בעין, כמו שהוא עם בהליו ונוראותיו. אחים חביבים שנואים, נשמות קדושות משוקצות כטומאת הנדה. אוי מה היה לנו! והאומה העזה שבאומות קנאית היא ונוקמת, נוקמת היא בקנאה קשה כשאלו מעוכרי חייה, לא תשא פני כל, את אחיה לא תכיר ואת בניה לא תדע. עוד חי בלבה קול הכרוז של הרועה הראשון: "כה אמר ד' אלהי ישראל, שימו איש חרבו על ירכו, עברו ושבו משער לשער במחנה, והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו". יודעת היא האומה, בידיעה פנימית, אינטינקטיבית, שאינה חסרה גם אצל בעלי החיים כולם, ש"הפורשים מדרכי ציבור, שהם כבני חורין לעצמן כבני בלי דת" (לשון השו"ע), ממיתים הם את נשמתה, נוטלים הם ממנה את המזון המחיה אותה, המשיב את רוחה, והם הם הנם אויביה, אויבי נשמתה, שונאיו של מקום, שונאי ד' אלהי ישראל השוכן בקרבה, שהוא אל חייה. ובזעם תקפץ רחמיה, למען עמדתה וקיומה, כדי להחזיק את נשמתה לדור דורים. אמנם יש נטף של איזה עסיס, שהוא יכול להחליש את הארס המר. אם על דבר היחש הזועם שבין ישראל לעובדי האלילים באה התרבות אשר פעלה את פעלה על גוי ועל אדם והיא גרמה שתצא מכחה הוראה כזאת: "אומות העולם שבחוץ לארץ כלומר שבזמן הזה לאו עובדי עבודה זרה גמורים הם, אלא מעשי אבותיהם בידיהם", כלומר נחלש התוכן האילי המזוהם והמסואב. אמנם אין חיים ואין טהרה במקום שיש שריד למות ולטומאה, אבל הזוהמא היותר מסואבת כבר פסקה, והחיים הולכים ומתבססים, הולכים ומתקרבים

להאידיאלים הטהורים של "כי מלאה הארץ דעה את ד'. בחוגנו הפנימי הדברים יכולים להיות נאמרים ביותר חום לב: "הפורשים מדרכי ציבור שבזמן הזה לאו פורשים מדרכי ציבור גמורים הם, אלא מעשה תקופת ההתבוללות בידיהם". הזוהמא של ההתנכרות בכל עומק טומאתה פסקה מהחוג של הדוגלים בשם האומה וחפץ תחייתה וגאולתה. הגרעין של התחיה הלאומית כולל בתוכו, באופן טמיר עובריולוגי, את כל סעיפי החיים, המעשה והרעיון, שמקורם הוא מקור נשמת האומה. תאר החולשה של תכונת הדת, הנובלת בעמים, ודלדול החיים שבישראל בגולה, שדלדל את מכוון חיי הקודש והחול של האומה, יטשטש את צורתם הבהירה, הוא סנף את ציור החולשה והנבילה, השנואה על דור חפץ באומץ ופריחה, אל כל קדוש ומרום, והוא שגרם להשפלת הרוח ולעבדות נוראה שתפשט ביחד עם צללי החלומות של הגבורה וההתנערות. שוגגים הם הצעירים המתרפקים על אהבת האומה וחפץ תחייתה, כשהם מתרחקים ממקור חייה ברעיון ובדרכי החיים, וחלילה לנו לדון את השוגג כמוזד. הפורשים מדרכי ציבור שבדורות הראשונים, כשם שהחריבו את האומה, בפעל כפיהם ובהלך רוחם, כך היתה כונתם וחפצם. הפורש מדרכי ציבור המצוייר בדברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה הלכה יא) הוא גם פורש כזה "שלא עבר עבירות אלא נבדל מעדת ישראל, ואינו עושה מצות בכלל, ולא נכנס בצרתן, ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהם". כמובן אין אנו יכולים כלל להעלים עין מהצד של הפרישה מדרכי ציבור של "אינו עושה מצות בכלל ולא מתענה בתעניתן", אבל עם זה יש לנו קורטוב של נוחם, כי בנינו אלה, אם כי נדחים הם, דחיון רוח נורא מאד, הם נכנסין בכל מלא נשמתם בצרתן של הציבור, הצרה האומית נוגעת עד נימי לבם היותר פנימיים, ובשום אופן לא יחשבו בלבם שהם בכלל "כאילו אינו מהם". אמנם אין הדעה מתקררת עדיין לגמרי, הקצף העז של האומה אינו מתפייס עדיין כל צרכו מכתן של חילוקי סברות שבין פורשי מדרכי ציבור קמאי ובתראי. הגרעין נמצא, אבל המכאוב לא נסתלק בזה. סוף כל סוף המצב נורא, המעשים הזרים, המחשבות הזרות, דוקא, האדיקות של רוח דוקא זר, עושה שמות ומרבה חרבן ומשטמה נוראה. האומה יכולה לשנא כשם שהיא יכולה לאהוב, ושנאתה אוי כמה מרה היא, כמה מכאבת. הגיע זמן לשום קץ לטרגדיה איומה זו ע"י שינוי ערכים של תשובה, הגיע הזמן לתור דרכים ומחשבות חדשות עתיקות, להעלות על לב לפחות, אולי צריך לכפור בכפירה, אולי אין המחשבות הללו, שאתם כ"כ מחזיקים אותן לודאיות, ברורות, אולי אין ארחות החיים המנותקים מכל אוצרה של האומה הולמים עם תחייתה והקמת דגלה, שכה חפצים בה אותם האחים השנואים וחביבים. אמנם לאושר אסוננו אנו יכולים להספיד, כחפץ לבנו, על החללים החביבים הללו, מבלי להתחשב כלל עם הרוח הזר המרחף על דגל בני גילם. אלה החללים החביבים, מלבד מה שאיני יודע את פרטיותם, הם זוכים ביקרא דשכבי, מתאבלים עליהם ומספידים אותם לא לבד מתוך הרגש הליבי, אלא גם מתוך ההלכה, גם אם היו, חלילה, כמרבית ההמון של הפועל הצעיר באורח החיים והדעה. בני מזל אנו לדמעות, מוצלחים אנו שהבנים היקרים הללו נהרגו בידי נכרים. החמלה הלאומית מוצאה כאן את מנוחתה. למראה האסון האיום גם הלב המר נמתק. אבל אוי אוי לנו, אם באושר כזה אנו מוכרחים להשתמש. שבים אנו אל ההלכה, שאנו רואים בה את המית האהבה אחרי הזעם העצור: כשנהרג ע"י נכרים מתאבלים על הכל. גם על הנבדלים הגמורים כנפי חסד של אהבת אם פרושות, אחרי אשר נהרגו בידי זרים. קול ענות חלושה היא זו, אבל את הד נפש האומה הרצוצה ממכאוב הננו מקשיבים ממנה: □ יש אומרים שמומר שנהרג

הקטן, שיש בעינינו, ובשביל שהם רוצים באותו החלק הטוב, הם מנאצים את כל הטוען נגדם ומרשיעים. ע"כ לא יהיה הניצחון של ההרשעה נצחון שלם, כיון שהאויב עצמו הוא מחזיק בדעתו ומוצא את צדקו בגרעין הטוב שלו. זה אמנם נובע מפני שלא גילה המעמיד על האמת את המסכת בשלמותה. אבל מי שמגלה את כל ההשקפות הכלליות, ומגלה ג"כ את הגרעין הטוב שיש בהרע המרובה, ומברר את סיבת החיבה שיש להמחזיקים בדברים שהרע מרובה בהם, שהוא מפני אותו קורט הטוב הנגבל בו, וע"כ הוא מראה לכל שצריך להציל את הגרעין הטוב בעצם טובו, ולהישמר מכל הדברים הרעים הגורמים לו, אז גם האויבים עצמם נמלאים שכל טוב, וכיון שהם משכילים יותר ממה שהשכילו לפני זה, אז משלימים הם עם הצדיקים המחזיקים בהטוב המרובה הכללי. ע"כ דוד דגלי מסכתא כתיב ביה "יראיך יראוני וישמחו" וכתב "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל" שמשכילם ומדריכם להועיל, להכיר את הטוב בעצם, ולהשמר מכל רע שיוכל להיות נגרם גם בחיפוש דרך טובה ועינינו טובים".

אגרות הראיה / כרך א / קלב

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, כ"ב ניסן תרס"ח.

שלו' וברכה לכבוד הרה"ג המפורסם בתו"י וחסידות מוהר"ח אלעזר הכהן שליט"א ביחאווסקי.

מכתבו היקרי הכתוב בלבית אש נקודת לב ישראל הפנימית, הגיעני. והנה אף שאני מוכן תמיד להיות חבר ליראי ד' לכל אשר יפנו, לחזק קדושת תוה"ק וביחוד פה אה"ק, מ"מ הנני מוצא לחובה להעיר את לב העוסקים במלאכת שמים, ששימו את הדעת נר לרגלם, ו"גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות". ידע כת"ר, שרק חלק אחד קטן מאד יהי אפשר לדמות לתקן ע"י אותם האמצעים שכבודו חושב, ע"י עזרת הממשלה, אבל העיקר תלוי בעינינו יותר עקריים. הירידה באה לא מפני שלא מיחו רבנו על בתי הכופרים, המחריבים את אה"ק ברוחניות ובחומריות, כ"א מפני שרק מיחו ולא עוד.

אם אבא להציע אפילו חלק קטן ממחשבות הלב הישר בזה, ימעטו גוילים. אבל מעט מהרבה אציגה לפני לב טהור שכמותו יב"י.

אני רואה, שעיקר מניעת ההצלחה, בכל מה שעושים לחזק את היהדות, ומעמדם של ישראל בכל, הוא מפני שנזנח האור האלקי, נזנח לגמרי מן הלב והמח. הכל פונים עכשו רק לתקן את ה"פראסטע פרומקייט", כאילו יהי אפשר להחיות את העולם בגוף בלא נשמה. הנני מוכרח לומר לכ' שאפילו החסידות, שכל יסוד הויתתה בעולם הי' להאיר את האור האלקי בעשירות ובזריחה מבהקת בכל לב וכל מח, שנתה את טעמה, והיא הולכת עכשו רק בדרך החרדות הפשוטה, עד שאין בינה ובין המתנגדות מאומה. ע"כ סר אור החסד מתוך הלב, וכל הפנים הנם נזעמים ומלאים דינים תקיפים, קשים ועצובים, ע"כ הכל נופל. כל אלה הדברים המעשיים, שכת"ר חושב, ימצאו מקום, לפעמים יהי נכון להגן בכח נגד הפסולת היותר גרועה של ע"ר, אשר התעוררו בימינו, ימי עקבא דמשיחא, אבל לא בזה תלוי הנצחון. העיקר הוא שנתאגד אגודה אחת להזריח את האור האלקי בעולם, בחכמה בתבונה ובדעת, ולחזק ישיבות בחו"ל וביותר באה"ק שיהיו העיניים האלקיים נלמדים בהן בקביעות ובשכל רחב, טהור וצלול, ולקחת תחת ידינו את החלק המעשי של ישוב אה"ק, ליסד מוסדות ולא רק של נדבות עולמיות, כ"א של עסקים ושל אומניות, תחת יד יודעי שם ד' ב"ה ואוהבי שמו באמת.

בידי נכרים מתאבלים עליו" (שו"ע יו"ד, ש"מ ס"ה בהגה). חלילה לנו להכניס גם את הגרועים שבפורשים מדרכי ציבור שלנו, האוחזים בידם את דגל האומה וקניניה באיזו צורה שתהיה, בכללם של המומרים הנבדלים וקרועים לגמרי. כשאנו באים לחשבונו של עולם ברור, אנו שואבים דלי מלא של מים קרים על נפשנו העיפה, ואנו מקשיבים בשימת לב את האגדה בתלמוד: "יוסף בריה דרבי יהושע חלש אינגיד (כמעט שמת ויצאה נשמתו. כשחזר לבריאות) אמר לו אבוב מאי חזית, אמר לו עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה, אי"ל עולם ברור ראית, ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. מאן נינהו, אילימא רבי עקיבא וחביריו, משום הרוגי מלכות ותו לא, פשיטא בלאו הכי נמי (הא איכא תורה ומעשים טובים), אלא הרוגי לוד" (פסחים נ. בבא בתרא י.). וע"פ עומק חשבונו של עולם ברור נוכל להקשיב ולשמע בקול ברמה של רחל המבכה על בניה, הממאנה להנחם על בניה: תחתונים הללו, אשר מצד אחמות חייהם של בני גילם והלך רעיונותיהם הנם מושפלים כ"כ בעיני המון רבה של האומה, אשר בעד תקותה באו עד כדי מסירות נפש, כמה הם למעלה, במעלת קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים. ויחד עם הד הקול המחבב את התורה ומעשיה על ישראל, "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שומעים אנו ג"כ ברגשי תנחומים "הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן". בתקוה לנחומים, שגבורי התחיה העתידיים יחיו חיים טובים וארוכים, ולא יהיה שוד ושבר בגבולנו, ויחד עם כל העם המצפה לתשועה יענו תמיד: בית יעקב לכו ונלכה באור ד'. □ סיני כרך י"ז)

ד. עין טובה במלחמת האמונות והדעות

שמואל א' פרק יד':

(מז) וְשָׂאוּל לְכַד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּחֶם סָבִיב בְּכָל אֵיבָיו בְּמוֹאֵב וּבְבִגְדֵי עַמּוֹן וּבְאֶדּוֹם וּבְמִלְכֵי צוּבָה וּבְפְלִשְׁתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגְּהוּ יִרְשָׁעִי: (מח) וַיַּעַשׂ חֵיל וַיֵּד אֶת עַמְלֶק וַיַּצֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד שֵׁשׁוֹ:

עירובין דף נג' - נג':

דוד גלי מסכתא שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע.

רש"י במקום:

דגלו מסכתא - למדו לאחרים, כך שמעתי, לישנא אחרינא מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן:

פנקסי הראי"ה פנקס ג' אות יד':

" דוד גלי מסכתא שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע. הנצחון על המתנגדים ביחוד בעינינו הרוחניים מצטייר בשני פנים: הא' להראות את הצד הרע שיש באותו הענין שהוא רוצה לנגד לו. ובהראות צד הרע ישמע העם ויטו אחרי המדריך הטוב. אמנם לכל דבר רע יש איזה עניין טוב ש מצדו הוא מושך את הלבבות אליו. ע"כ אע"פ שיש צדק גדול בהוראת צד הרע, מ"מ כ"ז שרק את התכונות הרעות ישמיע, יפעול רק שהשומעים הישרים ירשיעו את המתקוממים. אבל המתקוממים עצמם הם מכירים את הצד הטוב,

ותיכף כשנרים זה הנס יותש כחה של הרשעה באה"ק, ויתקלס עילאה, וכל מה שנוסיף פעולות יהי' הענין הולך ומאיר, ורבים מפריצי עמנו ישובו בתשובה, והסיגים הגמורים יודחו ויתבטלו. וכו'.

5

אגרות הראיה / כרך א / קלט

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ד"א אייר תרס"ח.

שלו' וברכה אין קץ לכבוד האגודה היקרה "קהלת יעקב" ולכל מסעדיה, ברכת עולמים.

10

ברק אור של שמחה פרץ אל לבבי למראה החוברת, אשר הואלתם בטובכם לשלחה אלי, בשביל החפץ הנכבד לבדו, מטרתכם הקדושה כשהיא לעצמה ג"כ הנכם ראויים לתודה ולברכה מכל אוהב לראות בטוב ד' בארץ חיים. הנני חפץ- לקוות, שכל גדולי ישראל, מקרוב ומרחוק,

יתנו לכם יד. הגיע הזמן, אחים יקרים. שכל החרדים באמת לאהבת שם ד', והמיחלים לאור דברי קדשו על אדמת הקודש, יצאו חוצץ לכבש את העולם המעשי שבאה"ק, לא בתגרות ובמריבות, לא בדברים שוללים

15

כ"א בפעולות חיוביות, לבנות ולכוון מקורות לפרנסה ולכלכלה, ע"י עבודה ובנין, לרוב בני תורה ביחוד, אשד רק באופן זה יוכלו להשאר

היותר מצויינים והראויים להיות גדולי הדור להיות קבועים באהלה של תורה בהרחבת דעת ורב כשרון וחכמת אמת, והחיל כולו אשר נגע ד'

20

בלבבם יתרומוס כבודם וערכם, וארחות חייהם, המבוססים על יסוד התורה ואמונת אמן באחיזה של בנין עולם והרחבת הישוב המעשי

בארץ הקודש, יהיו למופת לכל המון אחינו המתנחלים בישוב החדש מיד ולדורות. וכל אשד תוסיף החריצות המעשית, ועמה ההצלחה

25

בברכת ד' על הולכי בדרכיו, בהיותם ג"כ עמוסים בדרך ארץ ויגיע כפים, המנעימים את החיים ומבריאים את הגוף ואת הנשמה ביחד, כן

תוסיף הפעולה הרוממה הזאת להרחיב את חוגה ולאגד את משמרת ד' בהליכות החיים של תורה ומצוה עם תחיית האומה, המעשית על ארץ

חמדתנו, עוזה הוא באמת יסוד הצמחת קרן ישועה לבית ישראל.

30

ע"כ אחים אהובים, חזקו ואמצו את הדגל הקדוש הרם והנשא, של חפץ בנין אה"ק בפועל, על יסוד אהבת התורה והמצוה והרחבת גבולם בחיים

המעשיים של ארץ ישראל, המתרחבת והולכת לעינינו, את דגל קודש זה אל תעזבו, הרעיון הנצחי הזה, הנובע ממקור חי העולמים ב"ה, יתן

35

לכם עז ועצמה, למען תגיעו למטרתכם הקדושה אשר גם אם יהיה ראשיתה מצער יש תקוה שאחרייתה ישגה מאד.

אגרות הראיה / כרך א / קע

(אל עורך ה"חבצלת")

40

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, י"ד חשוון תרס"ט.

עורך נכבד ואהוב, שלו' וברכה.

הנני נזקק בזה לבאר בעתונך היקר דברים אחדים, אשר אבקש מכבוד הדרתך שתשימם בו בלשוני:

45

מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר. מאז אשר החל אברהם אבינו לקרא בשם ד', היתה לנו לנחלה, כי כל מה שתהיה מושרשת בלבנו של

אדם יותר הקריאה בשם ד', כן יגדל טובו וישרו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה.

50

כנסת ישראל נתיחדה מכל האומות להרים ברמה את הדגל של החלטה זאת בעולם, שהטוב והיושר של האדם היא התכלית היותר נשגבה שלו,

ושהקריאה בשם ד' והשרשת ידיעה זו היא ההכשרה היותר בטוחה למגמה זו, עד שהמגמה וההכשר הנם דבר אחד ולא יתפרדו. וכאשר

55

לתכלית השרשת הקריאה בשם ד' בלב ונפש, ביחיד ובאומה בכללה, דרוש תלמוד קבוע, משחר טל הילדות של האדם, על כן לקח מקום

בראש החינוך הישראלי תלמוד תורה, - ודוקא תלמוד תורה ולא ידיעות אחרות, שאין מטרתן כ"א להכשיר את האדם למלחמת החיים, ולא

לעשותו טוב וישר לפני ד' ואדם. זאת היא הדרך העתיקה, אשר בה הלכו אבותינו מעולם, וע"פ דרך זה נשמר שם ישראל בכלל, והצליחו

60

גם עשו פרי, שיצאו מגדולי הדורות המצויינים מאורי אור בעד האומה ובעד כל העולם כולו. הכשרת האדם למלחמת החיים נחשבה בנו תמיד

למדרגה השניה של צדדי החינוך, ולא עצם מטרתו. ברבות הימים עברו על ראשו גלי הזמן, ועם ישיבתנו בארצות הגויים, אשר המטרה

הראשית של חנוכם אינה כ"א ההכשרה של האדם למלחמת החיים, והדרישה של הטוב והיושר, - וק"ו הקריאה בשם ד', שהיא הבסיס שלה,

65

- גם אחר שספגו מעט מזה אל תוכה על ידי צנורותינו, נחשבו בכל זאת לטפל נגד ההכשר אל החיים החמריים ומלחמתם, - חדר גם בנו רוח כזה.

ורבים מאד הם לדאבוננו, אשר שכחו את צורת החינוך העקרית שלנו, וישכחו מבתי לימודיהם את הראשיות של מטרת היושר והטוב ואת

70

הקריאה בשם ד' הקשורה בה, ויטביעו את חותם החינוך כולו רק על הכשרת החיים הזמניים, במלחמתם ותאותיהם. האומה בכללה חשה

וגדוליה הכירו את הסכנה הצפויה מזיוף חותמנו זה. ולשם דגל מלחמה נקבע, בחזקת-יד ובמסירות-נפש, נגד כל גלי הזמן, חותם צר על בתי

75

החינוך העתיקים, שיהיו מיוחדים רק לרוח ישראל ומטרתו המיוחדת, והטפל של מלחמת החיים יבוקש מן הצד, באופן אשר יודע כי יש הבדל

בין קדש לחול. הידיעה הברורה, שנצח ישראל לא ישקר, וכי למרות כל צרכי הזמנים, המשתנים ומתחדשים, היסוד הראשי קבוע הוא ועומד:

מלכות ד' וממשלתו, הכשרת האדם והאומה ללכת בדרכיו, המושפעת מהחינוך היסודי, המיוחד בלא שום שיתוף, רק לתלמוד תורה, זהו עומד

80

לעד. "מלכותך מלכות כל עולמים, וממשלתך בכל דור ודור". מוסדות עתיקים ממין זה יש לנו בגולה ע"י רועי ישראל, גאוני וצדיקי

הדורות, וביותר באה"ק, - מקום-המבצר לרוח עמנו היסודי לעד, - ובהם נתפאר סלה

גם אלה אשר החיים הכבידו עליהם את אכפס, והם מרגישים לחץ כבד ברוחם מדאגת החיים הזמניים של בניהם, והרשו להם לצרף לתכונת

85

החינוך חול אל הקודש, אל נא ישכחו, כי צירוף זה צריך שמירה גדולה, שלא יבא הדבר לידי זיוף המטבע החינוכית שלנו בכלל, וזה צריך בכל

מקום להיות משונן וניכר, ויותר מכל באה"ק, אשר בה צריך השתכלל רוחנו העקרי, בצורתו המיוחדת לנו, השונה מכל העם אשר על פני

90

האדמה. אל נא ישכחו, כי לא שפות זרות, לא לימודים שמגמתם היא הכשרת חומריות, יצאו ביחוד מציון, - אלא "כי מציון תצא תורה ודבר

ד' מירושלים". כשהיו דברים הללו חרותים על לבם של האחרונים הללו, נוכל בטח

95

לקוות כי לא ירחיקו ללכת, וגם בניהם יהיו שתולים בחצרות ד', "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".

זאת היתה כונתי בשיחה הקטנה, אשר הבעתי אותה בעת שמחת תורתנו הקדושה, בבית המדרש הגדול, להמוסד הקדוש "שערי תורה", שהראוני

שהובאה בעתונך היקר וכו'